

Research Paper

Investigation effect components Individual and social context on place attachment (case study: Qaemshahr City) Rahimberdi Annamoradnejad ^{1*}, Mohammad Arvin ²

1. Associate Professor of Geography & Urban Planning, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.
2. PhD Student of Geography & Urban Planning, Tehran University, Tehran, Iran.

Received: 2019/7/6
Accepted: 2020/4/16
PP: 52-67

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

Place attachment, place dependence, place identity, social links, Qaemshahr city

Abstract

Place attachment is the relationship between people and places. This attachment is the basis of communication and positive emotional engagement of humans in space that it can be created by individual, plural, cultural and social features. The attachment to the place and the sense of belonging to it, encourage individuals to revive their home and local atmosphere completely. The sense of belonging and participation can create collaborative democracy, thereby the performance of various social and economic programs in the local community can noticeably succeed and they can increase the quality of living. The purpose of this study was to investigate the effective factors on location attachment in Qaemshahr city. The current research is applied in terms of purpose, and in terms of collecting data, except for descriptive-survey research and fully structural equation modeling. Data were collected by a questionnaire with 4 components (spatial attachment, spatial dependency, spatial identity, social bonding) and 40 items based on the responses of residents of Qaemshahr city with a sample size of 384 people. Data collected through SPSS21 and Smart-PLS3 software were analyzed. The results of this study indicate that in the city of Qaemshahr, spatial attachment and its components are at a low level. The component of spatial dependence and spatial identity from the perspective of individual context and social bond index from the perspective of social context have a positive and significant effect on the level of place attachment (emotional attachment). Therefore, simultaneous strengthening of both individual and social contexts strengthens place attachment in Qaemshahr city.

Citation: Rahimberdi Annamoradnejad, Mohammad Arvin, (2021). Investigation effect components Individual and social context on place attachment (case study: Qaemshahr City). Journal Research and Urban Planning, Vol 12, No 46, PP:52-67
DOI: 10.30495/jupm.2021.4014

*Corresponding author: Rahimberdi Annamoradnejad

Address: Associate Professor of Geography & Urban Planning, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Tell: +989111188095

Email: r.moradnejad@umz.ac.ir

Extended Abstract

Introduction:

Spatial attachment was introduced as one of the important concepts in the field of environmental psychology and refers to the emotional connection between people and places that have given it a special meaning in the process of interaction with it. Space attachment involves a complex relationship between man and the environment, and includes the study of the nature of psychological processes, the role of place traits, and the structure and space of human-space interactions, especially attachment to places. Ghaemshahr city, as one of the cities of Mazandaran province, has grown and developed in the years before the revolution due to the establishment of textile factories. The textile industry's labor force has settled not only in the surrounding towns but also in various provinces, and their only source of income has been income. Given that the category of spatial attachment is a phenomenon that is formed in the long run and is directly related to the sense of identity, where a person has spent his childhood and has more memories of it, dependence is therefore a greater sense of belonging and attachment if imagined. Immigrants with different cultures cannot find much belonging to new places and social groups, so the aim of this study is to investigate the components affecting emotional (spatial) attachment in Ghaemshahr. In this connection, the research hypotheses are as follows: Hypothesis 1: Spatial dependence has a positive and significant effect on spatial attachment. Hypothesis 2: Spatial identity has a positive and significant effect on spatial attachment. Hypothesis 3: Social bonding has a positive and significant effect on spatial attachment.

Methodology:

The present research method is descriptive-analytical and in terms of purpose it is of applied research type and data collection has been done by documentary-library and field methods. In the data analysis section, the technique of modeling structural equations 5 has been used with the approach of partial least squares approach and using smart pls3 software. Structural equation modeling consists of two parts: measurement model and structural model. Model variables are divided into two categories of hidden and overt variables, and

hidden variables are used at different levels. The measurement model section includes the questions (indicators) of each dimension along with that dimension, and the relationships between the questions and the dimensions in this section are analyzed. The structural model section also contains all the structures proposed in the main research model, and the degree of correlation between the structures and the relationships between them is focused in this section. The research components have been developed using library studies and past research. The statistical population according to the research subject, the residents of the city with a population of 196050 people, which was determined using the Cochran's formula of the sample size of 384 people. The scale of measurement is based on the Likert range from very low to very high and the questioning score is from 1 to 5.

Results:

The results of the first hypothesis test (the effect of the dependence component on spatial attachment) according to the path coefficient of 0.331 and the value of 2.395 show that the spatial dependence component has a positive and relatively weak effect on spatial attachment. In the second hypothesis test (the effect of spatial identity component on spatial attachment) with a path coefficient of 0.674 and the value of $t = 7.006$, it was determined that the spatial identity component has a positive and high effect on spatial attachment. The path coefficient of 0.517 and the value of $t = 80/807$ in the study of the third hypothesis (the effect of the social bond component on spatial attachment) indicate that the social bond component has a significant effect on spatial attachment. To analyze the status of the constructive indicators related to each of the indicators of this research, T statistics and P significance coefficient have been used. As can be seen in Table 8, the T-statistic for the three hypotheses is five percent higher than the critical value at 1.96, which indicates that the effect of each indicator is significant. General fit of the model: The GOF criterion is related to the general part of the structural models. This means that this criterion can also control the fit of the general part after examining the fit of the measurement section and the structural section of its general research model. The sense of place identity in the citizens of this city is

moderate, but in the section on the effect of emotional attachment, it showed a place that has a high impact.

Conclusion:

In this study, the mean spatial dependence is below average and also the result of the model expresses the weak effect of this component, which means that in Ghaemshahr city, functional dependence and functional and physical environmental conditions have not been able to locally attach citizens to the city and The neighborhood is growing. This component is influenced by individual

characteristics and the comparison of the environment with other ideals and places. In fact, the components of this research have been studied mentally and citizens' perceptions, and the discussion of environmental dependence and satisfaction in the objective dimension may have a better situation in the city compared to citizens' perceptions. The result of the third hypothesis is consistent with the research of Amir Kafi and Fathi (2011), Naqdi et al. (2016) and Bastani and Nikzad (2014) who examined the effect of social ties and social capital on attachment and sense of belonging.

بررسی تأثیر مؤلفه‌های بستر فردی و اجتماعی بر دل‌بستگی مکانی (مطالعه موردی: شهر قائم‌شهر)

رحیم بردی انامرادنژاد^{۱*}، محمود آروین^۲

۱. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

دل‌بستگی به مکان، رابطه و نقطه اتصال بین مردم و مکان‌هاست. این دل‌بستگی مبنای نحوه ارتباط و تعامل عاطفی مثبت انسان با فضا است و به واسطه خصوصیات فردی، جمعی، فرهنگی و اجتماعی ایجاد می‌شود. دل‌بستگی به مکان و احساس تعلق به آن، در افراد این انگیزه را ایجاد می‌کند که به احیا و نوسازی همه‌جانبه محیط‌های خانگی و محلی بپردازند. دل‌بستگی مکانی و حس تعلق می‌تواند زمینه مساعدی برای ایجاد دموکراسی مشارکتی فراهم سازد و اجرای برنامه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی را در اجتماع محلی با توفیق چشمگیر همراه کند و کیفیت زندگی و روند توسعه را بهبود بخشد. هدف این پژوهش، بررسی تأثیر مؤلفه‌های بستر فردی و اجتماعی بر دل‌بستگی مکانی در شهر قائم‌شهر می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر گردآوری روش تحقیق، جز پژوهش‌های توصیفی-پیمایشی و به‌طور کامل مدل‌یابی معادلات ساختاری است. گردآوری داده‌ها از طریق پرسشنامه‌ای با ۴ مؤلفه (دل‌بستگی مکانی، وابستگی مکانی، هویت مکانی، پیوند اجتماعی) و ۴۰ گویه بر مبنای پاسخ‌های ساکنان شهر قائم‌شهر با حجم نمونه ۳۸۴ نفر انجام شد. اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق نرم‌افزارهای SPSS21 و Smart-PLS3 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج پژوهش بیانگر این است که در شهر قائم‌شهر میزان دل‌بستگی مکانی و مؤلفه‌های مؤثر بر آن در سطح پایینی قرار دارند و مؤلفه وابستگی مکانی و هویت مکانی از منظر بستر فردی و شاخص پیوند اجتماعی از منظر بستر اجتماعی بر میزان دل‌بستگی مکانی (دل‌بستگی عاطفی) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارند؛ بنابراین تقویت هم‌زمان دو بستر فردی و اجتماعی سبب تقویت دل‌بستگی مکانی در شهر قائم‌شهر می‌شود.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۴/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱/۲۸

شماره صفحات: ۶۷-۵۲

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

دل‌بستگی مکانی، هویت مکانی، وابستگی مکانی، پیوند اجتماعی، شهر قائم‌شهر.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

استناد: بردی انامرادنژاد رحیم، آروین محمود (۱۴۰۰). بررسی تأثیر مؤلفه‌های بستر فردی و اجتماعی بر دل‌بستگی مکانی (مطالعه موردی: شهر قائم‌شهر)، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال، ۱۲، شماره ۴۶، صص: ۶۷-۵۲

DOI: 10.30495/jupm.2021.4014

* نویسنده مسئول: رحیم بردی انامرادنژاد

نشانی: دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

تلفن: ۰۹۱۱۱۱۸۸۰۹۵

پست الکترونیکی: r.moradnejad@umz.ac.ir

مقدمه

دل‌بستگی مکانی، به عنوان یکی از مفاهیم مهم در حوزه روانشناسی محیطی مطرح شد و اشاره به پیوندی عاطفی میان مردم و مکان‌هایی دارد که در فرایند تعامل با آن، بدان معنای ویژه‌ای بخشیده‌اند (Pourjafar et al, 2015:96). دل‌بستگی به مکان دربردارنده‌ی رابطه‌ی پیچیده بین انسان و محیط است و شامل مطالعه طبیعت فرآیندهای روان‌شناختی، نقش صفات مکان و ساختار و فضای تعاملات انسان و مکان است، علی‌الخصوص ایجاد دل‌بستگی به مکان‌ها یعنی ایجاد پیوند بین مردم و مکان‌ها است (Moradian and Heydari, 2016:2). از لحاظ رابطه بین مردم و تنظیمات فضایی، دل‌بستگی مکانی نقش بارزی و تأثیرگذاری در علوم جغرافیا، بازاریابی، روانشناسی، محیط‌زیست داشته است. (Ramkissoon & Mavondo, 2015:2594). دل‌بستگی مکانی از رابطه شخصی و احساس به یک مکان خاص اشاره دارد. مانند مفهوم تجربه، دل‌بستگی مکانی بر درگیری احساسی متکی است (Suntikul & Jachna, 2016: 277). در علم روانشناسی از ارتباط عاطفی بین خود و مکان شناخته‌شده به عنوان دل‌بستگی مکانی نام می‌برند (Ram et al, 2016:111). این احساس از وجود فیزیکی یا احساس در خانه یا محل شکل می‌گیرد (Yuksel et al, 2010: 275). در کشور ما علیرغم اهمیت رابطه انسان و مکان به‌ویژه در محیط‌های شهری که می‌تواند حیات جمعی و زندگی اجتماعی افراد را در شهر ارتقا بخشد، مطالعات اندکی در این حوزه صورت گرفته‌اند که آن به تکیه بر مقوله حس مکان بوده و دل‌بستگی به مکان به ویژه در فضاهای شهری چندان مورد توجه قرار نگرفته است (Charkhchian, 2014:56). با توجه پایین بودن مشکلات شهری مانند آلودگی، ترافیک و وجود پیوندهای همسایگی در شهرهای متوسط (مانند قائم شهر) انتظار می‌رود که میزان دل‌بستگی مکانی ساکنان این شهرها سطح بالاتری داشته باشد و همچنین نگرش‌های فردی و پیوندهای اجتماعی بر میزان دل‌بستگی مؤثر باشد.

شهر قائم‌شهر به عنوان یکی از شهرهای استان مازندران، در سال‌های قبل از انقلاب به علت ایجاد کارخانه‌های نساجی رشد و توسعه‌یافته است. طبق آمار منتشره از سوی سازمان گسترش و نوسازی صنایع در فاصله سال‌های ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۵، حدود ۸۶ هزار کارگر از کارگران نساجی مازندران از نظر زمینه اجتماعی، به روستاها تعلق داشتند، اما از دهه ۱۳۵۰، با رشد و توسعه نساجی مازندران، سیل کارگران از سایر نقاط ایران روانه مازندران به‌ویژه قائم‌شهر شده و در این آمارها تغییراتی ایجاد شد. در واقع، تأسیس و رشد صنعت نساجی در شهرهایی از مازندران که میزبان این صنعت بوده‌اند زمینه‌ساز تغییر بافت جمعیتی این شهرها، به خصوص قائم‌شهر به عنوان مرکز اصلی صنعت نساجی مازندران شد (Hasannejad, 2014:36). نیروی کار صنعت نساجی نه تنها از شهرهای اطراف بلکه حتی از استان‌های مختلف نیز در شهر اقامت یافته‌اند و علت سکونتشان تنها کسب درآمد بوده است. در سال‌های بعد از انقلاب گروه دیگری از مهاجرین به این شهر مهاجرت کردند که شامل جنگ‌زده‌های دوران ۸ سال دفاع مقدس می‌باشند و اکثراً در شهرک یثرب اقامت پیدا کردند. میزان مهاجران در دهه‌های گذشته به حدی زیاد بوده است که در شهر محله‌هایی مخصوص قومیت‌های مختلف شکل گرفته است مانند ترک محله، بربری محله، شهرک یثرب و در دیگر محلات شهر نیز به صورت پراکنده شاهد وجود مهاجران هستیم حتی در دهه اخیر شاهد روند مهاجری شهر بالا می‌باشد به طوری که از سال ۱۳۷۵ تا سال ۱۳۹۰، تعداد مهاجران واردشده به شهر قائم‌شهر ۳۱ هزار نفر می‌باشد (Arvin et al, 2018:43). با توجه این که مقوله دل‌بستگی مکانی یک پدیده‌ای است که در بلندمدت شکل می‌گیرد و با حس هویت ارتباط مستقیم دارد جایی که فرد کودکی خود را گذرانده و از آن خاطرات بیشتری دارد وابستگی در نتیجه حس تعلق و دل‌بستگی بیشتری دارد در صورتی که تصور می‌شود مهاجران با فرهنگ‌های گوناگون نمی‌توانند تعلق زیادی به مکان و گروه‌های اجتماعی جدید پیدا کنند؛ بنابراین هدف این پژوهش بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر دل‌بستگی عاطفی (مکانی) بر آن در شهر قائم‌شهر می‌باشد. در این ارتباط، فرضیه‌های پژوهش به صورت زیر مطرح شده‌اند: فرضیه ۱: وابستگی مکانی بر میزان دل‌بستگی مکانی تأثیر مثبت و معناداری دارد. فرضیه ۲: هویت مکانی بر میزان دل‌بستگی مکانی تأثیر مثبت و معناداری دارد. فرضیه ۳: پیوند اجتماعی بر دل‌بستگی مکانی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

یوجانگ^۱ و زکریا^۲ در پژوهشی تحت عنوان «دل‌بستگی مکان و ارزش آن در زندگی شهروندان» در سال ۲۰۱۴ به مطالعه مکان به عنوان شکلی از اتصال بین شخص و محیط‌زیست پرداختند. مطالعه موردی شامل بررسی دل‌بستگی خیابان‌ها در مرکز شهر کوالالامپور (مالزی) است. آنها به این نتیجه رسیده‌اند که در تولید مکان‌های شهری، برنامه ریزان و طراحان به صورت عمده، بر روی کیفیتی از مؤلفه‌ها و عناصر فیزیکی تمرکز می‌کنند و دل‌بستگی مکانی که به صورت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در تجربه‌های روزانه از مکان‌ها و خاطره‌ها در مکان یادآوری می‌شود.

ویرت^۱ و همکاران در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر تغییرات شهری بر دل‌بستگی مکانی» در سال ۲۰۱۶ در این مطالعه به رابطه تغییرات شهری و دل‌بستگی مکانی مورد بررسی قرار داده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که تغییرات شهری حداقل به صورت غیرمستقیم، می‌تواند بر روی ساکنان تأثیر گذارد.

داوینس آدر مقاله‌ای به عنوان تجربه مکانی، هویت و دل‌بستگی مکانی به عنوان مکانیزم برای ایجاد محیط جشنواره در سال ۲۰۱۶ به بررسی رضایتمندی مکانی بازدیدکنندگان با توجه به تجربه‌های قبلی و دل‌بستگی مکان در گردشگران پرداختند.

امیرکافی و فتحی در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر دل‌بستگی به محله مسکونی (مطالعه موردی: شهر کرمان)» در سال ۱۳۹۰ به بررسی دل‌بستگی به محیط‌های مسکونی و اهمیتی که عمل جمعی را تسهیل می‌کند پرداخته‌اند و با بهره‌گیری از الگوی نظام‌مند، مفهوم ارزش کاربری محله مسکونی و نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، به مطالعه دل‌بستگی به محله مسکونی می‌پردازند و علل آن را مورد بررسی قرار می‌دهند. آنها به این نتیجه دست یافتند که متغیرهای پیوندهای اجتماعی محلی، دسترسی به امکانات و تسهیلات، احساس امنیت و نظم اجتماعی، اثرات معنی‌داری بر دل‌بستگی به محله مسکونی دارند و همچنین، تأثیر غیرمستقیم متغیر مدت اقامت که از طریق پیوندهای اجتماعی محلی صورت می‌گیرد، بیش از تأثیر مستقیم آن بر متغیر وابسته است.

قدسی و همکاران در مقاله «دل‌بستگی به محله و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده امنیت اجتماعی در آن» در سال ۱۳۹۲ به بررسی نظری دل‌بستگی به محله و ارتباط آن با امنیت اجتماعی پرداخته و بر این اساس عوامل مدت اقامت، جابجایی، سرمایه اجتماعی و چگونگی ورود به محله در ارتباط با شکل‌گیری دل‌بستگی به محله امنیت اجتماعی آن را مورد تحلیل قرار دادند.

پورجعفر و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «دل‌بستگی مکانی؛ بازشناسی مفهوم، اصول و معیارها» در سال ۱۳۹۴ به مطالعه بازشناسی مفهوم دل‌بستگی مکانی به عنوان یکی از سطوح روابط مردم - مکان، اصول، معیارها و فرایند شکل‌گیری آن است به گونه‌ای که تمیز آن از سایر مفاهیم مرتبط را ممکن سازد پرداختند و ابعاد متفاوت دل‌بستگی مکانی و معیارهای مؤثر بر آن‌ها، در قالب مدلی مفهومی فرایند تعاملی شکل‌گیری دل‌بستگی مکانی و چارچوبی از مؤلفه‌های سازندگان را ارائه دادند.

چرخچیان در مقاله‌ای با عنوان «بررسی نقش ویژگی‌های فردی در میزان دل‌بستگی کاربران به فضاها» شهری (نمونه موردی: خیابان خیام قزوین)» در سال ۱۳۹۳ به بررسی ویژگی‌های فردی در خیابان خیام قزوین پرداختند پس از مشخص کردن شاخص‌های ارزیابی دل‌بستگی مکان متغیرهایی چون جنسیت، سن، تحصیلات، وضعیت تاهل و شغل پاسخ‌دهندگان به عنوان متغیرهای مستقل قرار گرفتند و نتایج از طریق آزمون مختلف تحلیل شده و حاکی از آن است که در میان متغیرهای مذکور تنها تحصیلات رابطه معناداری با میزان دل‌بستگی افراد و مکان و همچنین بعد عاطفی داشته است. رابطه معناداری بین گروه کارگران و افراد مجرد یا بعد دل‌بستگی به مکان مشاهده گردیده است.

بررسی مطالعات گذشته نشان می‌دهد که مطالعات متعددی بر بستر شخصی به‌ویژه پیوندهای احساسی و فیزیکی / عملکردی بین فرد و محل جغرافیایی تأکید کرده‌اند. اکثر محققان این دل‌بستگی‌های مکانی شخصی را با استفاده از ساختارهای هویت مکانی و وابستگی مکانی عملیاتی کرده‌اند (Bricker & Kerstetter, 2000:233). مطالعات دیگر بر روابط بین گروهی در مکان (بستر اجتماعی) شامل ابعاد مربوط به دل‌بستگی به اجتماع، پیوند اجتماعی، وابستگی و آشنایی با محله یا گروه اجتماعی تأکید کردند (Christensen & Burchfield, 2013:224; ; Mihaylov & Perkins, 2014:61; Trentelman, 2009:191). این پژوهش در نظر دارد هم‌زمان تأثیر بستر فردی و بستر اجتماعی را بر دل‌بستگی عاطفی (مکانی) مورد بررسی قرار داد.

مفهوم دل‌بستگی مکانی: دل‌بستگی مکانی به عنوان یکی از سطوح حس مکان، از اوایل دهه ۱۹۸۰ و به دنبال طرح مفهوم مکان در دهه ۶۰، به عنوان یکی از مفاهیم مهم در حوزه روانشناسی محیطی مطرح شد. پیچیدگی مفهومی و ترمینولوژیکی دل‌بستگی مکانی، تعاریف متعدد ارائه‌شده در حوزه‌های مختلف مطالعاتی و عدم اجماع بر تعریفی واحد و جامع در ادبیات موضوع از سویی و قرابت معنایی موجود میان این مفهوم با تعابیری چون «هویت مکانی»، «حس مکان» و «حس تعلق» از سوی دیگر دستیابی به تصویری روشن از چیستی این مفهوم، چگونگی فرایند شکل‌گیری معیارها و اصول آن را دشوار کرده و مانع از بسط کاربردی موضوع دل‌بستگی مکانی در حوزه‌های چون طراحی و برنامه‌ریزی شهری شده است. دل‌بستگی به عنوان یکی از برجسته‌ترین مفاهیم روان‌شناسی معاصر، به فرایند شکل‌گیری و قطع شدن پیوندهای عاطفی میان انسان‌ها اشاره دارد (Pourjafar et al, 2016:44). جولیان دل‌بستگی را به عنوان بخشی از تجربه انسانی با توجه به مکانی که به دنیا می‌آید کار و زندگی می‌کنند و همچنین در رابطه با افراد دیگر و روش‌های متنوع که منجر به شناخت محیط می‌شود تعریف می‌کند (Wirth, 2016:68) عناصر مهم دل‌بستگی مکانی را تعیین کرده‌اند: ۱- مفهومی که تا حد زیادی بر مبنای احساس است. ۲- مکان دارای جنبه اجتماعی قوی از نظر رخ دادن روابط اجتماعی درون آن است و در آخر ۳- مکان دارای جنبه‌های قوی است (Loggerenberg, 2007: 16). دل‌بستگی مکانی مجموعه منحصر به فردی از احساسات در مورد یک محل جغرافیایی است که به طور

عاطفی فرد را به مکان به عنوان بستری برای تجربه به نقش آن پیوند می‌زند. از خصوصیات بارز دلبستگی مکانی، سرمایه‌گذاری احساسی در یک مکان (Hummon, 1992: 157). احساس غرور و حالتی از حس و آسایش و شادکامی (Brown et al., 2003:263). در نتیجه دسترسی و نزدیکی به یک مکان و یا حالتی از پریشانی و اضطراب به محض جدایی و دوری از آن مکان تعریف می‌شود که در یک فرایند زمانی معنا می‌یابد و درک می‌شود. در واقع، سطح دلبستگی مکانی مبتنی بر آرزوی ماندن در نزدیک به مکان است (Hidalgo & Hernandez, 2001:275). عمدتاً در مطالعات دلبستگی مکانی از دو سطح هویت مکانی به عنوان دلبستگی که ریشه در فرایندی احساسی و ادراکی دارد و وابستگی مکانی که فرایندی احساسی و عملکردی است، صحبت شده است (Pourjafar et al., 2015:97). وابستگی مکانی در ادبیات روانشناسی محیطی و اجتماعی با عنوان "دلبستگی کارکردی" تعریف می‌گردد. در این راستا، مکان زمینه دستیابی به اهداف و یا انجام فعالیت‌های مشخص را برای فرد فراهم می‌سازد (Stokols & Shumaker, 1981:457). به این ترتیب، وابستگی مکانی از طریق مفهوم کارایی فردی و به هویت مکانی مرتبط می‌گردد کورپلا (۱۹۸۹) بسط یافته است. وابستگی مکانی و کارایی فردی هر دو بیانگر این نکته هستند که اگر مکان‌ها بتوانند دستیابی افراد را به اهداف وابسته به سبک زندگی شخصی ممکن و تسهیل سازند، وابستگی قویتری میان افراد و مکان‌ها ایجاد می‌گردد (Graham et al, 2009). ایده اولیه هویت مکانی نیز توسط پروشانسکی در ۱۹۷۸ مطرح شد. براساس این ایده، هویت مکانی همانند سایر گونه‌های هویت، به این سؤال که من کیستم؟ از طریق تأکید بر من کجا هستم یا من به کجا تعلق دارم؟ پاسخ می‌دهد. دلبستگی مکانی احساسی یا هویت مکانی به معنای احساسات و عواطفی است که مردم درباره یک مکان خاص پیدا می‌کنند. به اعتقاد جولینانی این احساس و عاطفه می‌توانند هم نسبت به مکان و هم نسبت به اجتماعی که از طریق آن مکان تعریف شده است، شکل بگیرد. به اعتقاد رلف دلبستگی به یک مکان یک نیاز اساسی و مهم بشری است زیرا که هویت مکانی بخشی از هویت فردی انسانی را شکل می‌دهد (Pourjafar et al, 2015:97). در شکل‌گیری هویت مکانی دو مرحله وجود دارد: در مرحله نخست فرد محیط را شناسایی می‌کند که هویت مکان نامیده می‌شود در مرحله دوم فرایند پیوند روانی با مکان صورت می‌گیرد و به شکل هویت مکانی تداوم می‌یابد (Rezazadeh, 2006:237).

بیشتر پژوهش‌های اجتماعی انجام پذیرفته در مورد دلبستگی مکانی (و مفاهیم مرتبط) بر جنبه اجتماعی آن تمرکز داشته است. افراد به مکان‌های دل‌بسته هستند که روابط اجتماعی و هویت گروهی را تسهیل می‌کنند (Karimi, 2000:20). در نظریه میدان اجتماعی نیز اشاره شده است که تعاملات اجتماعی یک اجتماع محلی که به ایجاد همبستگی میان ساکنان آن کمک می‌کند دلبستگی به اجتماع را افزایش می‌دهد. در واقع شبکه روابط اجتماعی علاوه بر ایجاد حمایت‌های گوناگون برای افراد، با ترویج انسجام و همبستگی اجتماعی، احساس و عواطف را نسبت به اجتماع محلی (محل) افزایش خواهد داد (Bastani and Nikzad, 2014:203). دلبستگی به مکان با رشد تعامل افراد و تطابق اجتماعی افراد در مکان توسعه می‌یابد و قدرت دلبستگی به مکان با میزان و قدرت این ارتباطات، ارتباط مستقیم دارد. بر این اساس دلبستگی به مکان با سه عامل بیان می‌شود: ویژگی گروهی و فردی کاربران مکان؛ میزان تماس و صمیمیت افراد در مکان؛ میزان مشارکت در فعالیت‌های گروهی و مراسم جمعی (Daneshpoor et al, 2009:38). در جدول شماره ۱ تعاریف، ابعاد و سازه‌ها به‌طور خلاصه بیان شده است.

جدول شماره ۱. تعاریف ابعاد و سازه‌های دلبستگی مکانی

محققان	تعریف	سازه	بعد
Proshansky et al. 1983; Williams et al. 1992; Williams & Vaske, 2003.	ابعادی از خود، مانند ترکیبی از احساسات در مورد محیط فیزیکی خاص یا اتصالات سمبلیک به مکان که تعریف می‌کنند "ما هستیم."	هویت مکانی	شخصی
Schreyer et al. 1981; Williams et al. 1992; Williams & Vaske, 2003	اتصال کارکردی به‌طور خاص براساس اتصال فیزیکی فردی با محیط	وابستگی مکانی	
Kasarda & Janowitz, 1974; Hay, 1998a; Perkins & Long, 2002; Hidalgo & Hernandez, 2001; Stedman et al. 2004;; Sampson & Goodrich, 2009; Trentelman, 2009	احساس تعلق یا عضویت در یک گروه مانند دوستان یا خانواده و نیز ارتباطات عاطفی براساس تاریخ مشترک، علایق یا نگرانی‌ها.	پیوند اجتماعی	اجتماعی

(Raymond et al, 2010).

دلبستگی عاطفی: تعلق فرد- مکان بدون تردید، ارتباط عاطفی با یک مکان خاص و منحصر به فرد را دربر می‌گیرد. روان‌شناسان محیطی بر نقش مرکزی عاطفه در تعلق فرد- مکان تأکید دارند (Scannell and Gifford, 2010:2). احساسات فرد نسبت به شی و ارزیابی آن بر مؤلفه‌ی عاطفه دلالت دارد (Brocato, 2006:30). تعامل عاطفی با مکان بر رضایتمندی و دلبستگی به مکان تأکید دارد. این ارتباط می‌تواند

آن قدر قوی باشد که پیوند بین فرد و مؤلفه‌های مکان ایجاد کند. در این خصوص، تجارب افراد، ابزارهای مهم ادراکشان است (Hashemnezhad et al, 2013:108). دل‌بستگی عاطفی اشاره دارد به احساسات، حالات و عواطفی که مردم درباره‌ی مکان‌های خاص و منحصربه‌فرد دارند (Livingston et al, 2003:411).

همچنین کایل و همکاران (۲۰۰۵) دل‌بستگی به مکان را متشکل از ابعاد هویت مکانی وابستگی مکانی و پیوندهای اجتماعی می‌دانند. در این مدل، هویت مکانی دارای مؤلفه‌هایی چون حس تمایز (حفظ تمایز شخصی و منحصربه‌فرد بودن)، حس تداوم (رابطه‌ی میان گذشته، حال و آینده)، حس عزت‌نفس ارزیابی مثبت از خود در برابر ارزش‌های اجتماعی) و خودکارایی (باور به توانایی‌ها و ظرفیت‌های فردی) است. وابستگی مکانی نیز به عواملی چون حس رضایت، حس مالکیت و توانایی محیط کالبدی در تأمین نیازها و امکان وقوع طیفی از فعالیت‌های موردنظر فرد در مکان اشاره می‌کند و پیوندهای اجتماعی که با توجه به خصوصیات فردی، امکان تعاملات اجتماعی را فراهم می‌آورد (Naqdi et al, 2016:31).

در این پژوهش مؤلفه هویت مکانی (بستر فردی) در بعد شناختی، مؤلفه وابستگی مکانی (بستر فردی) و پیوند اجتماعی (بستر اجتماعی) در بعد رفتاری و دل‌بستگی عاطفی در بعد عاطفی از فرآیند روان‌شناختی چهارچوب اسکنل و گیفورد (۲۰۱۰) قرار می‌گیرند. بدین ترتیب تأثیر هویت مکانی از بعد شناختی، وابستگی مکانی و پیوند اجتماعی از بعد رفتاری بر دل‌بستگی عاطفی از بعد عاطفی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر، از نوع توصیفی - تحلیلی است و به لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی می‌باشد و گردآوری داده‌ها با روش‌های اسنادی - کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفته است. در قسمت تحلیل داده‌ها از فن مدل‌سازی معادلات ساختاری ۵ با رویکرد روش حداقل مربعات جزئی و با استفاده از نرم‌افزار smart pls3 بهره گرفته شده است. مدل‌سازی معادلات ساختاری از دو بخش مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری تشکیل شده است و متغیرهای مدل در دو دسته متغیرهای پنهان و آشکار تقسیم‌بندی می‌شوند که متغیرهای پنهان نیز در سطوح مختلف به کار برده می‌شوند. بخش مدل اندازه‌گیری شامل سؤالات (شاخص‌ها) هر بعد همراه با آن بعد است و روابط میان سؤالات و ابعاد در این بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. بخش مدل ساختاری نیز حاوی تمامی سازه‌های مطرح در مدل اصلی پژوهش است و میزان همبستگی سازه‌ها و روابط میان آن‌ها در این قسمت مورد تمرکز واقع می‌شود. مؤلفه‌های تحقیق با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی تحقیقات گذشته تدوین شده است. در این پژوهش از مؤلفه‌های (دل‌بستگی مکانی، وابستگی مکانی، هویت مکانی و پیوند اجتماعی) با ۴۰ گویه استفاده شده است در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شوند. اکثر سؤالات از پرسشنامه استاندارد که بر اساس نظریه لو و آلتمن (۱۹۹۲) و مطالعات تجربی جورجسنن و استدمن (۲۰۰۱) و کیل، موون و تارانن (۲۰۰۴) ساخته شده است. همچنین تعدادی از سؤالات در مؤلفه دل‌بستگی مکانی از پژوهش ناد (۱۳۹۱) برگرفته شده است. جامعه آماری با توجه به موضوع پژوهش، ساکنان شهر با جمعیت ۱۹۶۰۵۰ نفر می‌باشند که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۸۴ نفر تعیین گردید. مقیاس اندازه‌گیری براساس طیف لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد و نحوه نمره دهی پرسش‌ها نیز از نمره ۱ تا ۵ می‌باشد.

جدول شماره ۲. مؤلفه‌ها و گویه‌های تحقیق

مؤلفه	شاخص	نشانگر
دل‌بستگی عاطفی مکانی	احساس امنیت در محل زندگی، استفاده از مسجد و پارک و سینما، عدم تمایل نقل به مکان، محل زندگی‌ام بخش از وجود من است، گذراندن اوقات فراغت در محل، دوست داشتن محل زندگی در مقایسه با سایر نواحی شهر؛ افتخار به محل زندگی	d 1 تا d 13
	حساس آشننگی در مکان جدید، وابستگی به محله و شهر، عشق به زندگی در این شهر، احساس امنیت از گذراندن وقت در شهر، اشتیاق به زندگی در این شهر برای کل عمر، حس عضویت در خانواده بزرگ	
وابستگی مکانی	استفاده از مراکز آموزشی محل خود، تهیه مایحتاج از فروشگاه‌های محل، احوالپرسی با ساکنین محله	v 1 تا v 11
	تأمین نیازهای زندگی در این محله (کار، اوقات فراغت، خرید)، زندگی به سبب هم‌جواری با آشنایان و وابستگی، منزلت اجتماعی این شهر و ساکنین آن از نظر آداب معاشرت، اخلاق و رفتار، پایین بودن قیمت زمین و مسکن در این شهر و محله امکان دسترسی ایمن و ارزان به بخش‌های مختلف شهر به من طور تأمین نیازهای اساسی، دسترسی‌های راحت، ایمن و پاکیزه برای تردد و توقف پیاده، کارایی سیستم دفع فاضلاب و جمع‌آوری زباله، سکوت و آرامش محل زندگی	
هویت مکانی	احساس خوب نسبت به مکان زندگی خود، احساس داشتن هویت از زندگی در این محله و شهر، احساس آرامش نسبت به مکان‌های دیگر، افتخار به زندگی در این محله و شهر، نشان دادن ارزش‌ها و خصوصیات من با زندگی در محله و شهر، وجود خاطرات مشترک در شهر، شهر دارای خصوصیات برجسته‌ای است که ساکنین آن را از دیگران متمایز می‌سازد، دفاع از شهر و محله خود	h 1 تا h 8

شناخت محدوده

شهر قائم‌شهر با مساحتی معادل ۷۴۰ کیلومتر مربع در قسمت مرکزی استان مازندران قرار دارد و مرکز شهرستان قائم‌شهر می‌باشد (شکل ۱). قائم‌شهر یکی از پرتراکم‌ترین شهرهای مازندران است. قائم‌شهر در مسیر راه اصلی ساری - آمل قرار گرفته است و از طریق جاده فیروزکوه به تهران متصل می‌شود و تا تهران ۲۵۷ کیلومتر فاصله دارد (Part Architect and Urban Planning Consulting Engineers: 2006). جمعیت شهر قائم‌شهر برابر با ۲۳۰۵۵ نفر و در سال ۱۳۹۵ جمعیت شهر قائم‌شهر برابر ۲۰۴۹۵۳ نفر می‌باشد (Statistics Center of Iran: 2016). شهر قائم‌شهر به سه منطقه شهری با ۲۰ محله تقسیم شده است.

شکل شماره ۱. موقعیت شهر قائم‌شهر

بحث و یافته‌ها

روایی پرسشنامه توسط دو معیار همگرا و واگرا که مختص مدل‌سازی معادلات ساختاری است، بررسی شد. برای ارزیابی روایی همگرا از معیار AVE (میانگین واریانس استخراج شده) مربوط به متغیرهای مرتبه اول استفاده شد که نتایج این معیار در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول شماره ۳. میانگین واریانس متغیرهای استخراج شده شاخص‌های پژوهش

متغیر	دل‌بستگی مکانی	وابستگی مکانی	هویت مکانی	پیوند اجتماعی
AVE	۰/۴۳۴	۰/۴۸۲	۰/۴۸۲	۰/۶۰۵

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان

مقدار ملاک برای سطح قبولی AVE ۰/۴ می‌باشد. همان‌گونه که در جدول شماره ۳ آمده است، تمامی مقادیر AVE مربوط به سازه‌ها از ۰/۴ بیشتر بوده و این مطلب، مؤید این می‌باشد که روایی همگرایی پرسشنامه پژوهش در حد قابل قبول است. روش دیگر بررسی روایی همگرا، آزمون بار عرضی است. در این آزمون انتظار می‌رود بار هر معرف برای هر متغیر مکنون بیشتر از بارهای عرضی یا بار آن معرف برای سایر متغیرهای مکنون باشد. آزمون بار عرضی ارزیابی روایی را در سطح معرف فراهم می‌کند. نتیجه بررسی نشان می‌دهد که بارهای عاملی شاخص‌های درون هر سازه نسبت به سازه بیرونی آن مقدار بیشتری را به خود اختصاص می‌دهند که این می‌تواند نشان‌دهنده روایی همگرا در بین شاخص‌های هر یک از سازه‌های پژوهش باشد.

در قسمت روایی واگرا، میزان تفاوت بین شاخص‌های یک سازه با شاخص‌های سازه‌های دیگر در مدل مقایسه می‌شود. این کار از طریق مقایسه جذر AVE هر سازه با مقادیر ضرایب همبستگی بین سازه‌ها محاسبه می‌گردد. در صورتی که سازه‌ها با شاخص‌های مربوط به خود همبستگی بیشتری داشته باشند تا با سازه‌های دیگر، روایی واگرایی مناسب مدل تأیید می‌شود. برای این کار ماتریس باید تشکیل داد

مقادیر قطر اصلی جذر ضرایب AVE هر سازه می‌باشد و مقادیر پایین قطر اصلی ضرایب همبستگی بین هر سازه با سازه‌های دیگر است این ماتریس در جدول شماره ۴ نشان داده شده است:

جدول شماره ۴. ضرایب همبستگی سازه‌ها

سازه	وابستگی مکانی	دل‌بستگی مکانی	هویت اجتماعی	پیوند اجتماعی
وابستگی مکانی	۱/۰۰۰			
دل‌بستگی مکانی	۰/۶۴۶	۱/۰۰۰		
هویت مکانی	۰/۵۶۴	۰/۸۰۳	۱/۰۰۰	
پیوند اجتماعی	۰/۶۵۹	۰/۵۵۸	۰/۶۵۳	۱/۰۰۰

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان

همان‌گونه که از جدول مشخص می‌باشد، جذر AVE هر سازه از ضرایب همبستگی آن سازه با سازه‌های دیگر بیشتر شده است که این مطلب حاکی از قابل قبول بودن واگرایی سازه‌ها می‌باشد.

برای سنجش پایایی مدل به بررسی پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ پرداخته شد. ضریب آلفای کرونباخ بیانگر میزان توانایی سؤالات در تبیین مناسب ابعاد مربوط به خود است. هم‌چنین ضریبی پایایی ترکیبی نیز میزان همبستگی سؤالات یک بعد یکدیگر برای ارزش کافی مدل‌های اندازه‌گیری را مشخص می‌کند (Fornell & Larcker, 1981).

جدول شماره ۵. پایایی مدل

نام متغیر	تعداد	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
دل‌بستگی مکانی	۱۴	۰/۸۹۰	۰/۹۰۹
وابستگی مکانی	۱۰	۰/۷۸۹	۰/۸۳۰
هویت مکانی	۱۱	۰/۸۷۰	۰/۸۹۹
پیوند اجتماعی	۵	۰/۸۳۸	۰/۸۸۴

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان

با توجه به جدول شماره ۵ می‌توان گفت ۴ شاخص از پایایی بالایی در مدل برخوردارند. پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ در مورد همه متغیرها بالاتر از ۰/۷ است. از آنجایی که بالاتر بودن آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی از ۰/۷ نشان‌دهنده‌ی برازش مناسب مدل است. پژوهش حاضر در مورد این دو معیار نیز برازش مناسب را تأیید می‌کند. در جدول شماره ۶ مشخصات پاسخگویان بیان شده است.

جدول شماره ۶. مشخصات پاسخگویان

مؤلفه توصیفی	گروه‌ها	فراوانی	درصد
سن	زیر ۲۰ سال	۲۴	۶
	۲۰ تا ۳۰ سال	۱۳۲	۳۴
	۳۰ تا ۴۰ سال	۹۳	۲۴
	۴۰ تا ۵۰ سال	۷۸	۲۰
	بالای ۵۰ سال	۵۷	۱۵
جنس	مرد	۱۹۹	۵۱
	زن	۱۸۵	۵۰
	دولتی	۶۵	۱۷
اشتغال	خصوصی	۵۷	۱۵
	آزاد	۹۶	۲۵
	بیکار	۴۷	۱۲
	محصل	۴۱	۱۱
	خانه‌دار	۷۸	۲۰
	زیر دیپلم	۳۷	۱۰
تحصیلات	دیپلم	۱۳۱	۳۴
	فوق دیپلم	۸۸	۲۳

۲۷	۱۰۲	لیسانس	
۷	۲۶	فوق لیسانس و بالاتر	
۲	۸	کمتر از ۵ سال	
۱۲	۴۶	۱۰-۵	مدت اقامت
۲۵	۹۵	۲۰-۱۰	
۶۱	۲۲۵	بیش از ۲۰ سال	

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان

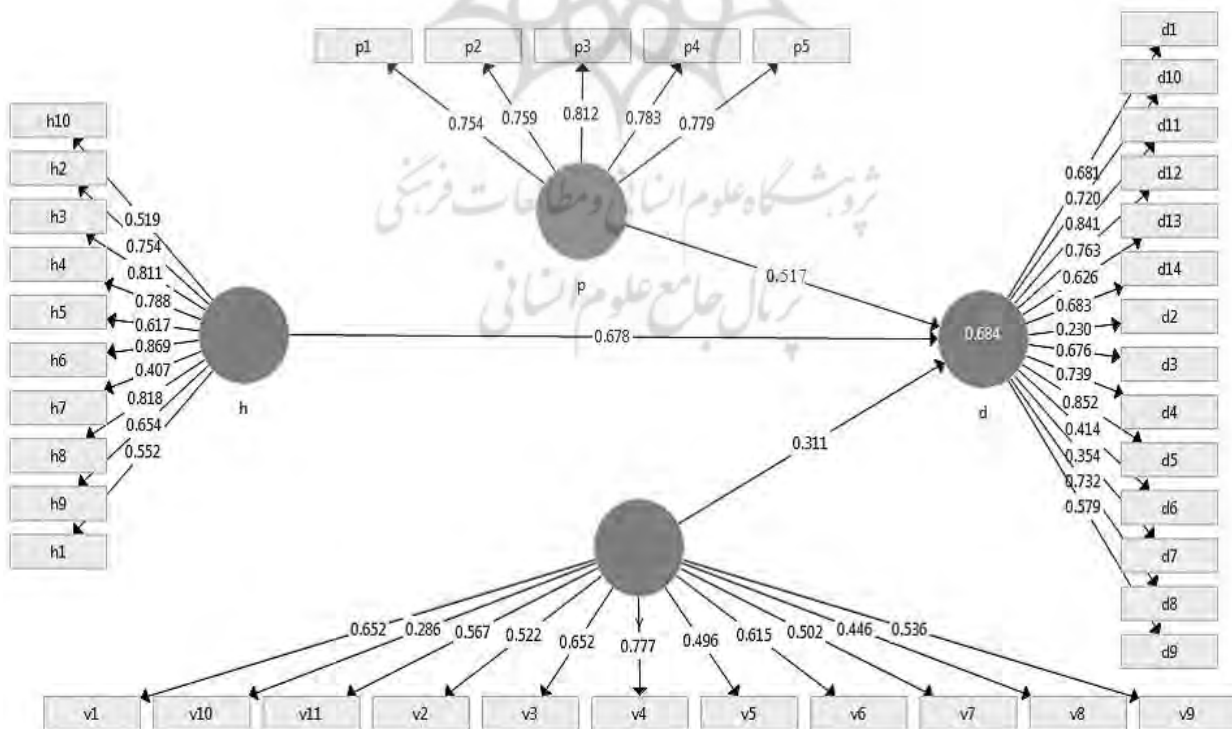
پیش از بررسی فرضیه‌های پژوهش، وضعیت هر یک از متغیرها را با استفاده از آزمون میانگین مورد بررسی قرار می‌گیرد. همان‌طور که بیان گردید در این پژوهش به منظور بررسی متغیرهای پژوهش با استفاده روش پیمایشی نظرات شهروندان گردآوری شد و سپس فرضیه‌های پژوهش مورد آزمون قرار گرفت. وضعیت هر یک از متغیرها از نظر شهروندان در جدول شماره ۷ بیان شده است. طبق جدول ۷ می‌توان گفت در چهار متغیر میانگینی کمتر از حد متوسط (۳) دارند بدین معنی شهروندان وضعیت متغیرها را در شهر قائم‌شهر نامناسب می‌بینند و بالاترین میانگین را وابستگی مکانی و کمترین میانگین را هویت مکانی دارا می‌باشد.

جدول شماره ۷. وضعیت متغیرهای پژوهش از نظر شهروندان

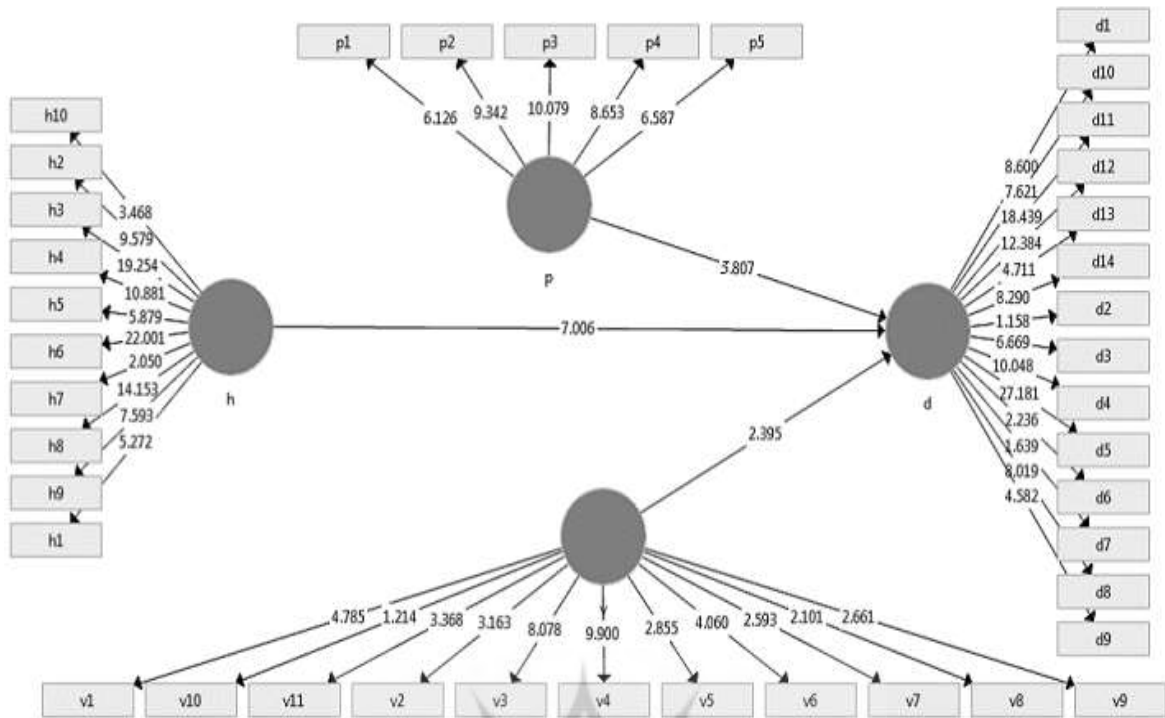
متغیر	دل‌بستگی مکانی	وابستگی مکانی	هویت مکانی	پیوند اجتماعی
میانگین	۲/۱۷	۲/۲۷	۲/۲۵	۲/۰۹

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان

در نرم‌افزار smart-pls ارزش t ، معنی‌دار بودن اثر متغیرها را برهم نشان می‌دهد. اگر مقدار t بیشتر از $1/96$ باشد، یعنی اثر مثبت وجود دارد و معنی‌دار است. اگر بین $+1/96$ تا $-1/96$ باشد، اثر معنی‌داری وجود ندارد و اگر کوچک‌تر از $-1/96$ باشد، یعنی اثر منفی دارد، ولی معنی‌دار است. همچنین ضرایب مسیر اگر بالای 60% باشد، بدین معنی است که ارتباطی قوی میان دو متغیر وجود دارد، اگر بین $0/3$ تا $0/6$ باشند، ارتباط متوسط و اگر زیر $0/3$ باشند، ارتباط ضعیفی میان وجود دارد. شکل‌های خروجی از نرم‌افزار ضرایب مسیر و مقدار t را نشان می‌دهد که با استفاده از این می‌توان تحلیل فرضیه‌های پژوهش پرداخت.

شکل شماره ۲. مدل آزمون پژوهش (ضرایب مسیر و بارهای عاملی)، مطالعات میدانی نگارندگان

شکل شماره ۳. ضریب معناداری شاخص‌های پژوهش نسبت به ابعاد آن‌ها (مطالعات میدانی نگارندگان)

جدول شماره ۸. خلاصه نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌ها	ضریب مسیر	آماره T	p-value	نتیجه
وابستگی مکان ← دل‌بستگی مکانی	۰/۳۱۱	۲/۳۹۵	۰/۰۱۷	تأیید
هویت مکانی ← دل‌بستگی مکانی	۰/۶۷۴	۷/۰۰۶	۰/۰۰۰	تأیید
پیوند اجتماعی ← دل‌بستگی مکانی	۰/۵۱۷	۵/۸۰۷	۰/۰۰۰	تأیید

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

با توجه به شکل‌های شماره ۲، شماره ۳ و نتایج جدول شماره ۸ می‌توان عنوان کرد که نتیجه حاصل از آزمون فرضیه اول (تأثیر مؤلفه وابستگی مکانی بر دل‌بستگی مکانی) با توجه به ضریب مسیر ۰/۳۱۱ و مقدار ۲/۳۹۵ نشان می‌دهد که مؤلفه وابستگی مکانی بر دل‌بستگی مکانی تأثیر مثبت و نسبتاً ضعیف دارد. در آزمون فرضیه دوم (تأثیر مؤلفه هویت مکانی بر دل‌بستگی مکانی) با ضریب مسیر ۰/۶۷۴ و مقدار $t = 7.006$ مشخص گردید که مؤلفه هویت مکانی تأثیر مثبت و بالایی بر دل‌بستگی مکانی دارد. ضریب مسیر ۰/۵۱۷ و مقدار $t = 5.807$ در بررسی فرضیه سوم (تأثیر مؤلفه پیوند اجتماعی بر دل‌بستگی مکانی) مشخص‌کننده این است که مؤلفه پیوند اجتماعی بر دل‌بستگی مکانی تأثیر معنی‌داری دارد. برای تحلیل وضعیت شاخص‌های سازنده مربوط به هر یک از شاخص‌های این تحقیق، از آماره‌های T و ضریب معنی‌داری P استفاده شده است. همان‌طور که در جدول شماره (۸) ملاحظه می‌شود، آماره T مربوط به سه فرضیه از مقدار بحرانی آن یعنی ۱/۹۶ در سطح خطای پنج درصد بیشتر بوده که این بیانگر معنی‌دار بودن تأثیر هر شاخص می‌باشد.

برازش کلی مدل: معیار GOF^1 مربوط به بخش کلی مدل‌های ساختاری است. بدین معنی که این معیار می‌تواند پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش خود، برازش بخش کلی را نیز کنترل نماید. معیار GOF طبق رابطه زیر محاسبه می‌گردد:

$$GOF = \sqrt{Communalities * R^2}$$

رابطه ۱

1 Goodness of fit

به طوری که *Communalities* نشانه میانگین مقادیر اشتراکی هر سازه می‌باشد و R^2 نیز مقدار میانگین *R Squares* سازه‌های درون‌زای مدل است که داخل دایره‌ها در شکل خروجی نمایش داده می‌شود (Davari and Rezazadeh, 2016:97). برازش کلی مدل این پژوهش برابر می‌شود با:

$$GOF = \sqrt{0.304 * 0.581} = 0.420$$

با توجه به سه مقدار ۰,۰۱، ۰,۲۵ و ۰,۳۶ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای *GOF* معرفی شده است (Davari and Rezazadeh, 2016:153) و حصول مقدار ۰,۴۲۰ برای *GOF*، برازش مناسب مدل تأیید می‌شود.

نتیجه‌گیری

دل‌بستگی به مکان رابطه عاطفی فرد با مکان است که ریشه در خصوصیات و تجارب گذشته فرد دارد که مکان باید بتواند پاسخگو نیازها و انتظارات انسان باشد و همین‌طور مکان باید ظرفیت‌های پاسخگویی به این نیازها و انتظارات را داشته باشد. دل‌بستگی به مکان براساس تعامل شناختی، عاطفی و عملکردی بین افراد، گروه‌ها و مکان کالبدی- اجتماعی در طول زمان شکل می‌گیرد. در واقع دل‌بستگی به مکان، ارتباط نمادین با مکان است که با دادن معانی عاطفی و حس مشترک فرهنگی، توسط افراد به مکان خاص شکل می‌گیرد. دل‌بستگی به مکان برخاسته از فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان- مکان و انسان- انسان در یک مکان خاص است. وجود سطح بالای دل‌بستگی در ساکنان یک مکان، محله و شهر، سبب اهمیت آن مکان برای فرد و افزایش مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و سیاسی و افزایش سطح تعاملات اجتماعی شهروندان می‌شود. به سبب اهمیت و نقش دل‌بستگی مکان، در این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی و تحلیل معادلات ساختاری به بررسی نقشه مؤلفه‌های مؤثر بر دل‌بستگی مکانی در شهر قائم‌شهر پرداخته شد.

نتایج پژوهش بیانگر این است که در شهر قائم‌شهر میزان دل‌بستگی مکانی و مؤلفه‌های مؤثر بر آن در سطح پایینی قرار دارند و مؤلفه وابستگی مکانی و هویت مکانی از بستر فردی بر میزان دل‌بستگی مکانی تأثیر مثبت دارد و شاخص پیوند اجتماعی از بستر اجتماعی بر شاخص دل‌بستگی مکانی تأثیر مثبتی ندارد بدین معنی که میزان دل‌بستگی مکانی شهروندان با مؤلفه‌های مانند وابستگی و هویت تغییر می‌کند و افزایش تعاملات اجتماعی و پیوندهای اجتماعی سبب تغییر در دل‌بستگی مکانی در شهر قائم‌شهر نمی‌شود. دل‌بستگی مکانی مفهومی است که به صورت هرمی شکل می‌گیرد یک فرد باید ابتدا با محیط آشنایی داشته باشد یا ریشه در مکان داشته باشد سپس وابستگی مکانی شکل می‌گیرد و وابستگی مکانی با توجه به حس نیاز و وابسته بودن به مکان به دنبال خود هویت مکانی را سبب می‌شود و هویت مکانی نیز حس تعلق و دل‌بستگی به مکان را شکل می‌دهد. مفهوم وابستگی مکانی بیشتر بر کارکردهای علمی و رفع نیازها تأکید می‌کند و با مفاهیمی مانند رضایتمندی و کیفیت زندگی شهری همسو می‌باشد.

در این تحقیق، میانگین وابستگی مکانی کمتر از حد متوسط به دست آمده است و همچنین نتیجه مدل تأثیر ضعیف این مؤلفه را بیان می‌کند بدین معنی که در شهر قائم‌شهر وابستگی کارکردی و شرایط عملکردی و کالبدی محیط نتوانسته است دل‌بستگی مکانی شهروندان را نسبت به شهر و محله افزایش می‌دهد. این مؤلفه تحت تأثیر ویژگی‌های فردی و مقایسه محیط با ایده آل‌ها و مکان‌های دیگر می‌شود. در واقع مؤلفه‌های این پژوهش از نظر ذهنی و ادراک شهروندان بررسی شده است و ممکن است بحث وابستگی و رضایتمندی محیطی در بعد عینی وضعیت بهتری شهر در مقایسه با ادراک شهروندان داشته باشد. هویت مکانی در واقع بخشی مهمی از هویت شخصی است که شخص در ابراز آن می‌گوید "اینجایی" هستم؛ و تعلق خود را به مکان بیان می‌کند. هویت مکانی از عناصر، نمادها و تجربیات فرد در محیط تأثیر می‌پذیرد و در مرحله بعد بر دل‌بستگی عاطفی به مکان تأثیر می‌گذارد. فرضیه دوم در این تحقیق این مؤلفه را مورد بررسی قرار داده که در شهر قائم‌شهر هویت و تمایل به شناخته شدن به شهر قائم‌شهر در آن‌ها چگونه می‌باشد. مشخص گردید که احساس هویت مکانی در شهروندان این شهر در حد متوسط می‌باشد ولی در بخش تأثیر دل‌بستگی عاطفی مکانی نشان داد که تأثیر بالایی دارد. در واقع این مؤلفه گرچه وضعیت خیلی مناسبی ندارد اما بر دل‌بستگی مکانی تأثیر بالایی دارد و اگر این مؤلفه تقویت شود به دنبال خود دل‌بستگی مکانی را نیز افزایش می‌دهد. احساس متمایز بودن از دیگران، نیازمند وجود مرزهای پایدار و کم‌بیش نفوذناپذیر است. هراندازه این مرزها و تفاوت‌های مبنی بر آن‌ها شفاف‌تر و دقیق‌تر باشد، نیاز به متمایز بودن از دیگران تأمین می‌شود. از آنجاکه ترسیم چنین مرزها و تفاوت‌هایی روی قلمرو مکانی و بازتولید حفظ آن‌ها آسان‌تر است، مکان و سرزمین به صورت بستری بسیار مناسب برای هویت‌سازی و تداوم بخشیدن به هویت و احساس تعلق داشتن در مکان درمی‌آید. نتیجه فرضیه سوم با تحقیقات امیرکافی و فتحی (۱۳۹۰)، نقدی و همکاران (۱۳۹۵) و باستانی و نیکزاد (۱۳۹۳) که تأثیر پیوندهای اجتماعی و سرمایه اجتماعی بر دل‌بستگی و حس تعلق مورد بررسی قرار دادند همسو می‌باشد. همان‌طور که در بخش شناخت شهر بیان شد شهر قائم‌شهر در دهه‌های گذشته روند مهاجرت‌پذیری بالایی داشته است و از شهرهای مانند تبریز، سمنان و حتی شهرهای جنگ‌زده پذیرای مهاجران بوده است و به دنبال خود سبب شکل‌گیری جدایی‌گزینی‌های قومیتی در شهر شده است. در

شهر قائم‌شهر پدیده بالاشهر و پایین‌شهر وجود ندارد اما محلاتی وجود دارد که از نظر قومیت باهم متفاوت می‌باشند. از جمله‌های محله شهر قائم‌شهر می‌توان به ترک محله، بربری محله و شهرک یثرب اشاره کرد. علاوه بر این محلات مهاجران به‌طور پراکنده در دیگر محلات شهر ساکن شده‌اند. همچنین شهر در بخش مرکزی دارای بافت فرسوده و در حاشیه‌های شهر دارای ساکنان غیررسمی می‌باشد. این عوامل سبب شده است تا بحث پیوند اجتماعی وضعیت نامناسبی داشته باشد و بر دلبستگی تأثیر متوسطی داشته باشد. در شهر قائم‌شهر روابط درون‌گروهی و درون قومیتی اهمیت بیشتری نسبت به روابط برون‌گروهی و بین قومیت‌ها دارد. همچنین باید اضافه کرد که متغیر هویت مکانی که بر علایق، باورها و اشتراکات تأکید دارد و بر طبق مدل سه‌بخشی اسکنل و گیفورد با بعد شناختی همسان می‌باشد و متغیر وابستگی مکانی که با بعد رفتاری همسان می‌باشد بر بعد عاطفی فرد به مکان تأثیر دارد. هرچه یک فرد به زندگی در یک مکان افتخار کند و در معرفی خود را به یک مکان منتسب کند سبب ایجاد عاطفه و علاقه بیشتر فرد به آن می‌گردد.

همچنین نتایج بیانگر این است که وابسته بودن و تأمین نیازهای فرد از یک محله و همچنین برآورد شدن خواسته‌های یک فرد در شهر و محیط بر حس دلبستگی و عاطفه به مکان مؤثر است. دلبستگی مکانی علاوه بر مؤلفه‌های بررسی‌شده در این پژوهش از ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های محیطی، ریشه‌داری در مکان و... تأثیر می‌پذیرد بدین مفهوم که این تأثیر این مؤلفه‌ها می‌تواند ناشی از سایر مؤلفه‌ها و ویژگی‌هایی باشد که در این پژوهش امکان بررسی آن‌ها وجود نداشت. در تحقیقات مرتبط مؤلفه‌های هویت مکانی، وابستگی مکانی، دلبستگی عاطفی و پیوند اجتماعی مؤلفه‌های اصلی مفهوم دلبستگی مکانی می‌باشند در این پژوهش ارتباط و تأثیر این مؤلفه‌ها بر همدیگر بررسی گردید. نقش و تأثیر دلبستگی مکانی را می‌توان با بحث‌های مانند مشارکت، نوسازی و تجدید حیات محلات، سرزندگی فضاهای شهری، نگرش‌های زیست‌محیطی شهروندان مانند حفظ فضای سبز و جمع‌آوری پسماند و ... مورد بررسی قرارداد.

در پایان پیشنهادهایی به منظور افزایش پیوند اجتماعی و افزایش دلبستگی عاطفی به شهر ارائه می‌شود:

- اجرای برنامه‌های شاد فرهنگی و هنری شامل طنز، مسابقه یا اجرای زنده موسیقی محلی در محل‌های عمومی مثل بوستان‌های بزرگ شهر با همکاری و مشارکت الزامی تمام دستگاه‌ها
- بهبود زیرساخت‌های تفریح و سرگرمی‌های سالم اجتماعی از جمله افزایش سرانه فضای سبز در شهر، تعریف و ایجاد مجموعه‌های فرهنگی و ورزشی در بوستان‌ها، ایجاد سینماهای روباز در محل بوستان‌های شهر، ایجاد سایت‌های کوچک ورزشی (فوتسال، تنیس روی میز، بدمینتون) در بوستان‌های شهر
- تعیین روزهای خاص عمومی مانند روز پاکسازی محیط، هفته بهسازی دیوارها و پیاده‌روها یا نظافت جامعه یا روز خنده یا هفته مبارزه با اخم و عصبانیت
- تقویت هویت فرهنگ قومی، ملی و دینی با تدارک جشنواره غذای محلی، مسابقات محلی کشتی و یا جشنواره آیین‌های محلی
- تقویت شبکه‌های اجتماعی و شبکه‌های مروج نشاط اجتماعی، تشویق مردم به عضویت در انجمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد برای مثال رویدادهایی مانند جشنواره خیریه انجمن بیماران سرطانی
- شادسازی فضای شهری و عرصه‌های عمومی مشتمل بر ساختمان‌ها و میدان‌ها و نمادهای شهری با نمادسازی، مجسمه‌سازی و طراحی و نقاشی‌های زیبا در دیوارهای شهر
- افزایش فعالیت‌های شبانه به منظور مدت افزایش حضور مردم در فضاهای عمومی
- کمک به شکل‌گیری و تقویت NGO ها مانند راه‌اندازی صندوق پس‌انداز بانوان، گروه‌های دوستدار محیط‌زیست

References:

1. Amir Kafi, Mehdi Shokoofeh Fathi (2011) A Study of Factors Affecting Attachment to Residential Neighborhood (Case Study: Kerman City) Social Studies of Iran, 5 (1). 26-1.
2. Arvin, Mahmoud, Faraji, Amin, Bazrafkan, Shahram (2018) Spatial Analysis of Poverty Zones (Case Study: Ghaemshahr City), Urban Economics, Volume 3, Number 2, pp. 56-39.
3. Bastani, Susan, Nikzad, Salmeh (2014) Individual social networks and attachment to the neighborhood in Tehran: with emphasis on new means of communication, Social Studies and Research in Iran, 2, 193-219.
4. Bricker, K. S., & Kerstetter, D. L. (2000). Level of specialization and place attachment: An exploratory study of whitewater recreationists. Leisure sciences, 22(4), 233-257.
5. Brocato, E.D. 2006. Place attachment: An investigation of environments and outcomes in a service context. Ph.D thesis, the Faculty of the Graduate School of the University of Texas.

6. Brown, B., Perkins, D. D., & Brown, G. (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of environmental psychology*, 23(3), 259-271.
7. Charkhchian, Maryam (2013) A Study of Individual Characteristics on the Attachment of Users to Urban Spaces (Case Study: Khayyam Street in Qazvin), *Journal of Geography and Planning*, 18, pp. 69-55.
8. Christensen, N., & Burchfield, J. (2013). Place attachment for wildland recreation planning. In *Place-Based Conservation* (pp. 223-233). Springer, Dordrecht.
9. Daneshpour, Sepehri Moghadam, Charkhchian, Maryam (2009) Explaining the model of attachment to place and examining its various elements and dimensions, *Journal of Fine Arts, Architecture and Urban Planning*, 38, 48-37.
10. Davari, Ali; Rezazadeh, Arash (2016) *Modeling Structural Equations with PLS Software*, University Jihad Publisher, Third Edition.
11. Fornell, C., & Larcker, D., (1981) Structural equation models with unobservable variables and measurement error, *Journal of Marketing Research*, 18(1), (1981), 39-50.
12. Ghodsi, Ali Mohammad; Balali, Ismail; Afshar Kohan, Javad (2014) Attachment to the neighborhood and its components of social security, *Quarterly Journal of Khuzestan Disciplinary Knowledge*, Volume 3, Number 6, pp. 30-21.
13. Giuliani, M. V., & Feldman, R. (1993). Place attachment in a developmental and cultural context. *Journal of environmental psychology*, 13, 267-267.
14. Graham, H., Mason, R., & Newman, A. (2009). Literature review: historic environment, sense of place, and social capital. *Michigan, Administrative Theory & Praxis*, 26, 362-82.
15. Hashemizadeh Motab; Leyla (2012) Comparison of place attachment, social identity, social self-esteem among residents of houses with modern and traditional architecture in Kerman, M.Sc. Thesis, Supervisor: Majid Saffarnia, Payame Noor University.
16. Hashemzad, H., S.A. Yazdanfar, A.A. Heidari and N. Behdadfar. 2013 b. Comparison the concepts of Sense of place and attachment to place in architectural studies. *Malaysia Journal of Society and Space*. Vol.9, issue 1 (107 - 117).
17. Hidalgo, M. C., & Hernandez, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of environmental psychology*, 21(3), 273-281.
18. Hassan Nejad, Zamaneh, (2014) Factors Affecting the Growth of Mazandaran Textile Industries in the Pahlavi Era, *Social and Economic History Research Institute of Humanities and Cultural Studies*, 3 (1), 29-45.
19. Karimi, Mehrdad (2010) *Spatial Attachment to Conceptual and Functional Studies*, Manzar, 12, 21-16.
20. Livingston, M., N. Bailey and A. Kearns. 2003. *People's Attachment to Place- the Influence of Neighborhood Deprivation*. The Chartered Institute of Housing/ Joseph Rowntree Foundation, UK.
21. Low, S. M., & Altman, I. (1992). Place attachment. In *Place attachment* (pp. 1-12). Springer US.
22. Moradian, Salman; Haidar, Ali Akbar (2016) "The effect of individual factors on the intensity of location attachment." *International Conference on Architecture, Urban Planning, Civil Engineering, Art and the Environment of Future Horizons, Looking back*, Tehran, Iran. Jihad University Art and Architecture Culture Research Institute. 10-1.
23. Mihaylov, N., & Perkins, D. D. (2014). Community place attachment and its role in social capital development. *Place attachment: Advances in theory, methods and applications*, 61.
24. Moore, R.L., & Graefe, A. R. (1994). Attachments to recreation settings: The case of rail-trail users. *Leisure sciences*, 16(1), 17-31.
25. Nadi, Reyhaneh (2012) Identifying the effective factors in promoting the sense of place of the residents of Abkooh neighborhood, M.Sc. Thesis in Regional Design and Urban Planning, Islamic Azad University, Tehran Center Branch, Supervisor "Atosa Modiri".
26. Naqdi, Assadollah; Vahdat, Salman; Sajjadzadeh, Hassan (2016) The role of social capital in attachment to place in traditional neighborhoods (case study: neighborhoods of Hamadan), *urban sociological studies (urban studies)* 6 , (18), 52-32.
27. Part Architect and Urban Planning Consulting Engineers (2006), *Ghaemshahr Detailed Plan, Spatial Planning Report*, Mazandaran Province Housing and Urban Development Organization.
28. Pourjafar, Mohammad Reza, Khabiri, Samaneh (2015). Improving spatial attachment in the process of recreating ancient urban textures. *"Haft Shahr*, 4 (46), 94-109.

29. Pourjafar, Mohammad Reza; Izadi, Mohammad Saeed; Khabiri. Samaneh (2016). Spatial Attachment; Recognition of Concepts, Principles and Criteria. *City Identity*, 9 (24), 43-54.
30. Perkins, D. D., & Long, D. A. (2002). Neighborhood sense of community and social capital. In *Psychological sense of community* (pp. 291-318). Springer, Boston, MA.
31. Ram, Y., Björk, P., & Weidenfeld, A. (2016). Authenticity and place attachment of major visitor attractions. *Tourism Management*, 52, 110-122.
32. Ramkissoon, H., & Mavondo, F. T. (2015). The satisfaction–place attachment relationship: Potential mediators and moderators. *Journal of Business Research*, 68(12), 2593-2600.
33. Rezazadeh, Razieh (2006) A Psychological and Sociological Approach to Spatial Identity in New Cities, Proceedings of the International Conference on New Cities, May, Book II, New Cities Development Company.
34. Rubinstein, R. I., & Parmelee, P. A. (1992). Attachment to place and the representation of the life course by the elderly. In *Place attachment* (pp. 139-163). Springer US.
35. Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 1-10.
36. Statistics Center of Iran (2016). Results of the General Population and Housing Census, Statistics Center of Iran, Tehran, Iran
37. Stokols, D., & Shumaker, S. A. (1981). People in places: A transactional view of settings [w:] J. Harvey (red.), *Cognition, social behaviour, and the environment*, 441–488.
38. Suntikul, W., & Jachna, T. (2016). The co-creation/place attachment nexus. *Tourism Management*, 52, 276-286.
39. Trentelman, C. K. (2009). Place attachment and community attachment: A primer grounded in the lived experience of a community sociologist. *Society and natural resources*, 22(3), 191-210.
40. Ujang, N., & Zakariya, K. (2015). Place Attachment and the Value of Place in the Life of the Users. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168(9), 373-380.
41. Loggerenberg, N.(2007). An investigation into place attachment in Newtown. MBA Thesis, University of Pretoria. Pretoria.
42. Wirth, T., Grêt-Regamey, A., Moser, C., & Stauffacher, M. (2016). Exploring the influence of perceived urban change on residents' place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 46, 67-82.
43. Williams, D. R., Patterson, M. E., Roggenbuck, J. W., & Watson, A. E. (1992). Beyond the commodity metaphor: Examining emotional and symbolic attachment to place. *Leisure sciences*, 14(1), 29-46.
44. Yuksel, A., Yuksel, F., & Bilim, Y. (2010). Destination attachment: Effects on customer satisfaction and cognitive, affective and conative loyalty. *Tourism Management*, 31(2), 274-284.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی